

Salim T S al-Hassani (baş ed.), E. Woodcock ve R. Saoud (yardımcı ed.)
1001 Inventions Muslim Heritage in Our World, Foundation for
Science and Civilisations, Manchester (İngiltere) 2006.

Esin KÂHYA*

E ser Önsöz, Giriş ve sekiz kısımdan meydana gelmiştir. Bunlardan birinci kısım *Ev* başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında kahve geleneği, saatler, satranç, temizlik, hileli düzenekler, görme ve karanlık oda (gözdeki), sofa adabı, 3 öğün yemek, ses sistemi, moda ve tarz, ve halılar alt başlıklar şeklinde ele alınmış ve her bir konuda İslam Dünyası esas alınarak bilgi verilmiştir. Yine bu konularda İslam Dünyasıyla Avrupa'nın ilişkisi ele alınıp, söz konusu konularda bilgi verilmektedir. Ayrıca, bu kısımda ilgili konularda çalışan, araştırma yapan bilim adamlarının çalışmaları kısaca anlatılmıştır. Örneğin göz ve görme ile ilgili olarak, İbn Heysem'in çalışmalarından söz edilmektedir. Bu kısımdaki yemeklerle ilgili açıklamalarda ise İslam Dünyasındaki belli başlı yemeklerden ve sofa adabından söz edilmektedir. Sesle ilgili olarak ise müzik ve müzik aletleriyle ilgili bilgi verilmektedir.

Eserin ikinci kısmı *Okul* başlığını taşımaktadır. Burası Beytü'l-Hikme (Bilgeler Evi), okullar, üniversiteler, hocalık makamı, kütüphaneler, matematik, trigonometri, kimya, geometri, sanat ve arabesk, yazı (hat), kelimelerin gücü, hikâye köşesi, çeviri bilgisi, Avrupa üniversiteleri gibi alt başlıklar içermektedir. Bu alt başlıklarda İslam Dünyasındaki bilimsel çalışmalar, onların İslam Dünyası için anlamı anlatılırken, alt başlık olarak verilen konularla çalışmaları olan belli başlı bilim adamları ve çalışmalarına da değinilmektedir. Örneğin matematik kısmında daha çok aritmetik, sayılar ve Harezmi'nin konuyla ilgili çalışmaları değerlendirilmekte; kimya ile ilgili açıklamalarda Cabir b. Hayyan'dan söz edilmektedir. Ayrıca burada İslam Dünyasındaki temel eğitim ve yüksek okulların özellikleri ve onların Avrupa'da şekillenen üniversitelerle ilişkisi ve de onlar üzerinde etkisi kısaca değerlendirilmektedir.

Eserin üçüncü kısmı *Pazar* başlığını taşımaktadır. Bu kısımda tarımda yenilik, elle yapılan tarım ve ekolojik (doğal) denge, su düzenekleri, su kaynakları, barajlar, değirmenler, ticaret, ticarî kimya, dokuma endüstrisi, kağıt, çanak çömlek yapımı, cam sanayi, işlenmemiş mücevherler, para işleri, altın para alt başlıkları vardır. Bu başlıklar altında, İslam Dünyası temele alınmış ve ticaret ve sanayi konularında bilgi verilmiştir. Burada ticaret konusundaki teknik olanaklar da ele alınmakta ve bu konuda geliştirilmiş düzeneklerden örnekler de verilmektedir. Örneğin Cezeri'nin sulama konusundaki önerileri de bunlardan biridir. Para ile ilgili olarak, ilk altın paralar ve İslam Dünyasındaki örnekleri verilmektedir. Ticare-

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.

tin yanı sıra, bu kısımda, ayrıca, cam yapımı, kıymetli taşların işlenişi gibi hem bilimi hem de teknolojiyi ilgilendiren konular da ele alınmış; kısaca açıklanmıştır.

Eserin dördüncü kısmı *Hastaneler* başlığı ile verilmektedir. Bu kısımda hastanelerin gelişmesi, hastanelerdeki öğretim, cerrahi, kan dolaşımı, İbn Sina'da kırık kemikler, gözcülerin el kitabı, aşılama, tıbbi bitkiler, eczacı, Avrupa tıbbi alt başlıkları verilmektedir. Bu kısımda, alt başlıklara bağlı olarak, İslam Dünyasındaki hastanelerin yapımı ve tıp eğitimi konusu ele alınmakta; cerrahinin şekillenmesi, anatomi ve özellikle de kan dolaşımı konuları ve konuyla ilgili bilim adamlarının çalışmaları irdelenmektedir; örneğin İbn Nefis'in çalışmaları gibi. Yine tıp ve tedavi ile ilgili olarak bitkilerle ilgili İslam Dünyasındaki tutum ve çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir. Diğer konularda olduğu gibi, konuyla ilgili Avrupa'daki ilk çalışmalara işaret edilmektedir.

Eserin beşinci konusu *Şehir* adını taşımaktadır. Bu kısım şehir planlaması, mimarî, kemerler, türbeler, kuleler, Dünyadaki İslam mimarisi, kitapçılar, halk hamamları, çadır, bahçeler, muazzam çeşmeler gibi alt başlıkları içermektedir. Alt başlıklardan da anlaşıldığı gibi, bu kısımda, İslam Dünyasındaki şehirleşme ve şehir planları, özellikleri, mimarî yapılanması hakkında bilgi verilmektedir.

Eserin altıncı kısmı *Dünya* adını taşır; gezginler ve kaşifler, gemicilik, denizlerin keşfi, silahlar, şatolar ve korunması, sosyal bilim ve ekonomi, posta ve mektuplaşma gibi alt başlıklar verilmektedir. Burada yerin yapısı, denizleri, denizlerle ilgili keşifler, gibi daha çok yerin doğal yapısıyla ilgili İslam Dünyasındaki mevcut genel anlayış ve bilim adamlarının çalışmaları ele alınmaktadır. Ayrıca Yer'le ilgili keşif çalışmaları, belli başlı kaşifler ve gezginlerin çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Piri Reis'ten de söz edilmektedir. Bir başka ifade ile, bu kısımda yerin jeolojik yapısı ve coğrafyası ele alınmakta ve kısa bir değerlendirme yapılarak, konuyla ilgili bilimsel çalışmalardan örnekler verilmektedir. Örneğin Piri Reis'in çalışmaları resimleriyle de desteklenerek verilmiştir.

Eserin yedinci kısmının başlığı *Evren*'dir. Bu kısımda astronomi, gözlemleri, astronomi aletleri, ay, yıldızlar ve uçma konusunda alt başlıklar verilmekte olup, bu başlıklar altında İslam Dünyasındaki evren ve evren yapısı, astronomi konusundaki belli başlı çalışmalar, belli başlı gözlemleri, ay ve ayın yapısı ve yıldızlarla ilgili İslam Dünyasındaki anlayış ve bilim adamlarının çalışmalarından söz edilmektedir.

Eserin sekizinci kısmı yazma referansları, İslam dönemi ve Avrupa olayları, Müslümanların katkılarının haritası, geçmişten kişilikler, Avrupa zihniyetine yol gösteren zihniyetler, bilimselliğin bin yılı ve sözlük gibi alt başlıklar içerir. Bu kısım daha çok sonuç şeklinde olup, diğer kısımlarda verilememiş bilgileri tamamlar niteliktedir.

Genel olarak kitap, değerlendirildiğinde resimli, bilgileri kısa fakat öz şekilde veren bir eserdir. Her ne kadar hemen hiçbir konuda ayrıntı vermemekteyse de, İslam Dünyasında yapılanmada etkili olan hemen her konuda belli bir konu sınıflamasına dayalı olarak, bilgi verilmekte ve konuyla ilgilenen bilim adamlarının çalışmalarına da değinilmektedir.

Eserin ilginç yanından biri de eserde ele alınan hemen her konuda çok güzel resimler sunulmuştur. Böylece açıklamalar ayrıntılı değilse bile, verilen resimler sayesinde konu daha anlaşılır hale gelmektedir. Örneğin mimari ile ilgili açıklamalarda İslam Dünyasındaki belli başlı mimari eserlerinden örnekler verilmiştir. Yine aynı şekilde barajlar ya da hat sanatıyla ilgili açıklamalarda İslam Dünyasının en seçkin örneklerinden resimler sunulmaktadır. Müzikle ilgili çalışmalar ele alındığında, müzik aletlerinin resimleri de verilmektedir.

Eserin bir başka özelliği de, yukarıda içindekilerden söz edilirken de işaret edilmiş olduğu gibi, İslam Dünyası hakkında bilgi verilirken, Avrupa'daki şehirleşme, bilim, fen, yaşam tarzı gibi konularda paralelizm kurulmak suretiyle İslam Dünyasıyla Avrupa arasında ilişki de verilmeğe çalışılmıştır.

